

Piotr Bielecki

Kolegium Zarządzania i Finansów
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Propozycje kryteriów oceny rozpraw doktorskich o orientacji zawodowej/praktycznej (na przykładzie nauk o zarządzaniu)

Streszczenie

Celem artykułu jest dokonanie przeglądu dyskusji i ustaleń badawczych uzasadniających tezę o konieczności stosowania odmiennych kryteriów oceny dwóch różnych typów rozpraw doktorskich: tradycyjnych, „badawczych” rozpraw typu PhD (doktor filozofii) oraz rozpraw o profilu zawodowo-praktycznym typu DBA (doktor zarządzania biznesem). Artykuł zawiera omówienie trzech szczegółowych zagadnień. Pierwsza część dotyczy braku precyzji w określeniu kryteriów oceny rozpraw doktorskich oraz dowolności interpretacji profili dyplomów i rozpraw doktorskich. W drugiej części omówiona została kwestia identyczności lub rozdzielności kryteriów oceny dysertacji doktorskich realizowanych w ramach studiów doktoranckich zorientowanych akademicko lub zawodowo (przykład DBA). Punktem wyjścia dla tej analizy jest krótkie omówienie wyróżniających cech doktoratów zawodowych. Trzecia część zawiera propozycję kryteriów oceny rozpraw doktorskich o profilu zawodowym autorstwa prof. N. Maheran Nik Muhammad – malezyjskiej badaczki studiów doktoranckich DBA. Wspomniana propozycja zestawu kryteriów recenzji rozpraw DBA jest rozwinięciem wcześniejszych prac badawczych przeprowadzonych przez dwa zespoły badaczy australijskich.

Słowa kluczowe: studia doktoranckie, doktor zarządzania biznesem (DBA), rozprawy doktorskie, kryteria recenzji rozpraw

Kod klasyfikacji JEL: I230

1. Wprowadzenie: nieprecyzyjność kryteriów oceny rozpraw doktorskich oraz dowolność interpretacji profili (typów) doktoratów

Przyjmując za punkt wyjścia dyskusji nad kryteriami oceny rozpraw doktorskich realia krajowe i ich umocowanie prawne w obowiązującej Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki [tekst jedn.: Dz.U. 2017, poz. 1789], na wstępie należy skonstatować, iż kryteria te, odzwierciedlając stan faktyczny, nie uwzględniają rozróżnienia między profilami programów studiów doktoranckich. Postanowienie ustawowe, zawarte w art. 13.1 ustawy, kryteria te ujmuje następująco: „Rozprawa doktorska [...] powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego [...] oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej [...], a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej [...]”. Konkludując, można rzec, że kryteria te, w odróżnieniu np. od kryteriów oceny osiągnięć naukowych habilitantów (zawartych w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, Dz.U. 2011, Nr 196, poz. 1165), charakteryzują się większym stopniem ogólności i uniwersalności. Innymi słowy, mamy do czynienia z brakiem precyzji, wieloznacznością i niedookreślonością przepisów ustawy. Szczegółowe zasady, procedury i kryteria oceny dysertacji doktorskich są uzależnione od polityki edukacji doktoranckiej poszczególnych uczelni. Z punktu widzenia autonomii uczelni rozwiązanie takie wydaje się korzystne i jak dotąd nie tylko nie jest kontestowane przez środowisko akademickie, ale wprost przeciwnie – aprobowane jako rozwiązanie podważające etatystyczny model rozwoju kadr naukowych.

Perspektywy rozwoju modelu zawodowo-praktycznych studiów doktoranckich w Polsce związane są raczej z interwencją polityki edukacyjnej państwa niż inicjatywami szkół wyższych. Projekt nowelizacji ustawy o stopniach naukowych, który wpłynął do Sejmu w lutym 2017 r., przewidywał ustanowienie w 2017 r. programu rządowego, zakładającego wspieranie rozwoju doktoratów wdrożeniowych, a więc doktoratów zorientowanych zawodowo/praktycznie¹ [<http://www.sejm.gov.pl>, 11.03.2017]. Zasadniczym celem tego typu doktoratów jest ożywienie współpracy między ośrodkami naukowymi a podmiotami gospodarczymi zainteresowanymi działalnością B+R oraz usprawnienie transferu wiedzy między nauką a gospodarką. Dla konkretyzacji wspomnianych zamierzeń Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) istotne znaczenie miała koncepcja profilowania studiów, opracowana przez autorów projektu MNiSW zrealizowanego w 2016 r. Projekt ten wyodrębnia

¹ Znowelizowana ustawa została uchwalona w kwietniu 2017 r.: Ustawa z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017, poz. 859. Na mocy tej ustawy MNiSW ustanowiło program rządowy „Doktorat wdrożeniowy”.

m.in. alternatywny w stosunku do programów studiów o charakterze akademickim model aplikacyjnych programów studiów doktoranckich. Według projektodawców cechy konstytutywne tego modelu studiów przedstawiają się następująco:

- „przygotowują do wykonywania pracy o charakterze badawczym lub badawczo-rozwojowym (realizacji kariery zawodowej) w instytucjach otoczenia społeczno-gospodarczego,
- zakładają realizację badań na zlecenie podmiotu zewnętrznego (zatrudnienie na uczelni/w pozauczelnianej jednostce naukowej) lub we współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym (zatrudnienie u partnera),
- zakładają finansowanie lub współfinansowanie badań ze środków z otoczenia społeczno-gospodarczego” [MNiSW, 2016; Kraśniewski i in., 2017].

Należy podkreślić, że regulacje prawne sprzed 2017 r., dopuszczające możliwość uzyskania doktoratu na podstawie osiągnięć o charakterze „wdrożeńowym” (m.in. praca projektowa spełniająca wymagania ustawy o stopniach naukowych z 14.03.2003 r.) nie były równoznaczne z akceptacją (w sensie nadania mocy prawnej) nowego, tj. wdrożeniowego profilu studiów doktoranckich i dyplomów doktora.

Należy wyraźnie zaznaczyć, że na gruncie nauk o zarządzaniu i – szerzej – nauk społecznych wciąż budzi zastrzeżenia niejasność znaczeniowa pojęć określających poszczególne kryteria oceny osiągnięć naukowych, wykorzystywanych przez recenzentów. Co więcej, dezorientacja poznawcza odnośnie do istoty tych pojęć dotyczy obu typów programów studiów doktoranckich: zarówno tradycyjnych – akademickich (PhD – *Doctor of Philosophy*), jak i zawodowych (DBA – *Doctor of Business Administration* – stopień naukowy o profilu profesjonalnym stosowany głównie w krajach anglojęzycznych). Na obawy i wątpliwości co do jednoznaczności pojęć, ważnych zarówno dla recenzentów, jak i dla doktorantów, wskazują autorzy przeprowadzonych w 2001 r. badań nad kryteriami oceny jakości dysertacji doktorskich powstających w ramach programów DBA [Perry, Cavaye, 2004]. Jako przykład można wskazać wieloznaczne postrzeganie pojęcia jednego z głównych kryteriów oceny pracy doktorskiej, a mianowicie jej wkładu w rozwój nauki (*contribution*) [Perry, McPhail, Brown, 2001, za: Perry, Cavaye, 2004]. Zadaniem badanych recenzentów dysertacji doktorskich (dyscyplina: marketing) było uszeregowanie pod względem ważności zróżnicowanych interpretacji tego pojęcia, takich jak:

- przedstawienie nowego problemu, przez nikogo wcześniej niepodjętego;
- przeprowadzenie badań empirycznych, które dotychczas nie były prowadzone;
- dokonanie syntezy, której do tej pory nie było;
- wykorzystanie znanego materiału badawczego z jego nową interpretacją;
- próba rozwiązania problemu na gruncie realiów danego kraju, podjęta wcześniej w innych krajach;
- przyjęcie określonej metody oraz jej zastosowanie w nowej dziedzinie;
- przedstawienie nowych dowodów naukowych wpływających na wiedzę o starych problemach;
- inne rozumienie wkładu rozprawy w rozwój nauki (jakie?).

Uzyskane wyniki pozwoliły ustalić tylko jedną prawidłowość: za najważniejsze kryteria badani recenzenci uznali dwie kategorie otwierające wykaz. Wagi przypisywane pozostałym kryteriom wykazywały dużą zmienność. Zdaniem autorów badania paradoksalnie to nieprecyzyjność określenia dwóch pierwszych charakterystyk wartości naukowej dysertacji sprawiła, że recenzenci wskazali je jako najważniejsze przesłanki oceny jakości prac doktorskich. Innymi słowy, odnotowana zgodność opinii o ważności kryteriów dotyczyła kategorii o wysokim stopniu ogólności: oryginalności przedmiotu badań oraz oryginalności metodologii rozprawy doktorskiej.

Nieprecyzyjność kryteriów oceny prac naukowo-badawczych (ich ogólny charakter i związane z tym trudności interpretacyjne) nie jest właściwością recenzji tylko prac doktorskich. Dotyczy także kryteriów recenzowania artykułów naukowych, o czym świadczą częste przypadki diametralnie rozbieżnych końcowych konkluzji i rekomendacji recenzji artykułów [Perry, Cavaye, 2004]. Duże zróżnicowanie ocen recenzenckich pociąga za sobą konieczność powoływania „nadzwyczajnego recenzenta” lub komisji recenzenckich.

Na istnienie problemu ogólnikowości i powierzchowności ocen recenzyjnych wskazują nie tylko często spotykane wypowiedzi wyrażające dezaprobatę dla tzw. recenzji grzecznościowych – towarzyskich (co jest skądinąd zrozumiałe), ale także podważające istniejący – zbyt niski – poziom kryteriów oceny osiągnięć naukowych. Niestety, zazwyczaj krytyce tej nie towarzyszą konstruktywne wskazania, o jakie konkretnie kryteria chodzi i co należy zrobić, aby rozwiązać problem nierzetelnych recenzentów, stosujących taryfę ulgową wobec doktorantów.

Przykładem nielicznych publikacji i badań nad kryteriami oceny rozpraw doktorskich, stosowanych w polskich uczelniach ekonomicznych (nauki o zarządzaniu) jest publikacja dwóch autorek z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu [Kopeć, Zydorowicz, 2016]. Prezentowane w niej rezultaty badań pilotowych, określonych przez autorki jako „zwiad badawczy”, zamieszczono w tabeli 1. Należy zaznaczyć, że wspomniany zagregowany wykaz kryteriów recenzji krajowych prac doktorskich dotyczy, ze zrozumiałych względów, tradycyjnego, akademickiego modelu doktorantury. Jedynym czynnikiem służącym za podstawę uwzględnienia kryteriów w wykazie była najwyższa częstość ich występowania w zbiorze recenzji dysertacji doktorskich objętych badaniem (26 recenzji; przypadkowy charakter doboru próby).

Generalnie rzecz biorąc, kryteria te, odnoszące się zarówno do treści rozpraw, jak sposobu ich prezentacji (obszar pierwszy oceny rozpraw), charakteryzują się znacznym stopniem podobieństwa do większości kryteriów oceny doktoratów o profilu zawodowym ustalonych na podstawie badań australijskich i ich reasumpcji, dokonanej przez prof. N. Maheran Nik Muhammad (patrz tabele 6 i 7). Kryteria krajowe, ukierunkowane na weryfikację walorów poznawczych rozpraw doktorskich, nie obejmują jasno sformułowanego kryterium implikacji wniosków dysertacji dla „menedżerów i/lub praktyki profesjonalnej”, bądź też dla „gospodarki”². Innym nieobecnym komponentem zestawu kryteriów recenzji jest wymóg zdolno-

² Domyślnie uwzględnione „efekty gospodarcze” ustaleń i wniosków rozprawy.

ści publikacyjnej polskich rozpraw doktorskich (z uwagi na odmienną kulturę akademicką odnośnie do wymagań kształcenia doktorantów).

Następną kwestią, obok braku precyzji i niejednoznaczności określeń kryteriów oceny prac doktorskich, podkreślaną przez część środowiska akademickiego w Polsce, jest odmienne rozumienie istoty i charakteru doktoratów zawodowych. Ich niejednoznacznemu postrzeganiu towarzyszą niekiedy obawy co do poziomu dojrzałości naukowej dysertacji o profilu zawodowym („naukowości”). Dodać należy, że środowisko to można bezsprzecznie określić mianem opiniotwórczego, bowiem tworzą je np. zespoły, które opracowały najlepsze projekty założeń do nowej ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym (tzw. „Ustawa 2.0”), wyłonione w konkursie MNiSW (data publikacji projektów – 2017 r.) [<http://www.nauka.gov.pl>, 13.03.2017]. Wśród wspomnianych zespołów badawczych znalazły się: zespół prof. A. Radwana (Instytut Allerhanda, Kraków), zespół prof. M. Kwieka (UAM w Poznaniu) oraz zespół H. Izdebskiego (Uniwersytet SWPS).

Tabela 1. Zagregowane kryteria oceny prac doktorskich na podstawie przeprowadzonego zwiadu badawczego (26 recenzji dysertacji z zakresu nauk o zarządzaniu)

Kryteria oceny rozpraw doktorskich z zakresu nauk o zarządzaniu
<p>Obszar pierwszy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Problem badawczy: <ul style="list-style-type: none"> – oryginalność, – znaczenie. 2. Cele pracy: <ul style="list-style-type: none"> – kompletność, – poprawność sformułowania. 3. Hipotezy badawcze: <ul style="list-style-type: none"> – poprawność budowy, – poziom weryfikacji, 4. Metody i narzędzia badawcze: <ul style="list-style-type: none"> – oryginalność, – trafność. 5. Rozeznanie dotychczasowego stanu wiedzy. 6. Umiejętność krytycznej analizy prezentowanych teorii, modeli itp. 7. Konstrukcja pracy. 8. Sposób prezentacji.
<p>Obszar drugi: indywidualne kryteria recenzenta, które odnoszą się bezpośrednio do obszarów problemowych opiniowanych prac</p>
<p>Obszar trzeci: dylematy i wątpliwości oraz uwagi</p>
<p>Obszar pierwszy + obszar drugi + obszar trzeci → konkluzja syntetyzująca ocenę</p>

Źródło: Kopec, Zydorowicz, 2016, s. 145

Generalnie rzecz biorąc, zespół autorów założeń nowelizacji Prawa o szkolnictwie wyższym pod kierownictwem A. Radwana w swoim projekcie wyraża aprobatę dla idei funkcjonowania dwóch profili doktoratów, uznając obydwaj dyplomy doktorskie za równoprawne formalne przesłanki dalszej kariery doktoranta w nauce [*Plus ratio*, 2017]. Zespół ten, notabene, wysuwa postulat likwidacji obecnie istniejącego modelu studiów doktoranckich (zarzucając

mu dysfunkcjonalność w sensie niskiej efektywności tych studiów) oraz ideę zastąpienia ich kolegami doktoranckimi (wzorzec niemiecki). O wartości naukowej dyplomów doktorskich (obydwu typów) będzie decydowała, według trafnej konstatacji zespołu, siła naukowa uczelni przyznającej stopień doktora i rynek akademicki. Zespół formułuje jednocześnie słuszną obawę odnośnie do potencjalnych konfliktów kompetencyjnych między recenzentami akademickimi a recenzentem pomocniczym powołanym z ramienia pracodawcy doktoranta ubiegającego się dyplom typu zawodowego. Trudno natomiast zgodzić się z opinią (o charakterze ocennym) zespołu A. Radwana, w myśl której oczekiwaną i pożądaną tendencją i modelem zatrudniania doktorów z dyplomem wdrożeniowym powinno być wyższe szkolnictwo zawodowe, w przeciwieństwie do uniwersyteckiej kariery naukowej doktorów z dyplomem o profilu akademickim. Ten ostatni typ doktoratu autorzy określają mało precyzyjnie (zamiennie) jako „naukowy”, „badawczy” czy „duży”. Należy bowiem zważyć, że np. studia doktoranckie z zakresu zarządzania biznesem (DBA) – typowej profesjonalnej dyscypliny naukowej – prowadzone są na najlepszych uniwersytetach światowych. I, co ważne, ich absolwenci z założenia zasilają menedżerski/specjalistyczny, a nie akademicki rynek pracy.

Model studiów doktoranckich proponowany w projekcie zespołu kierowanego przez profesora M. Kwieka neguje zasadność funkcjonowania niestacjonarnej formy tych studiów [Kwiek i in., 2016]. Proponowanym przez autorów rozwiązaniem zastępczym jest przygotowywanie rozprawy doktorskiej i jej obrona „z wolnej stopy”. Stanowisko to świadczy nie tyle o nieznamości, co o niedocenianiu rozwiązań organizacyjno-programowych, np. kilkuset funkcjonujących obecnie na świecie programów studiów doktoranckich DBA (ok. 240 w 2016 r.), które z samej swojej istoty, jako dedykowane menedżerom i specjalistom zarządzania, prowadzone są głównie w trybie niestacjonarnym. W rozdziale II części A raportu zespołu M. Kwieka, zawierającym proponowane rozwiązania, warto zwrócić uwagę na postulat 7: „Wprowadzenie bardziej wyraźnego podziału na profile kształcenia: ogólnoakademicki i praktyczny, przy jednoczesnym wprowadzeniu mechanizmów motywujących do prowadzenia studiów odpowiadających potrzebom gospodarki i otoczenia społeczno-gospodarczego (np. ograniczenie wymogów względem studiów dualnych) w przypadku profilu praktycznego [...]” [Kwiek i in., 2016, s. 146]. Można zaryzykować przypuszczenie, że postulat ten odnosi się także do III stopnia studiów, czyli studiów doktoranckich.

Wątpliwości budzą także niektóre z proponowanych rozwiązań modelu kształcenia doktoranckiego, zawarte w trzecim projekcie założeń nowej ustawy – opracowaniu przygotowanym przez zespół badawczy SWPS pod kierunkiem prof. H. Izdebskiego [2017]. Dotyczą one: po pierwsze likwidacji niestacjonarnej formy studiów doktoranckich, po drugie zaś stworzenia dwóch kategorii doktoratów o różnym „ciężarze gatunkowym”. Rozwiązanie pierwsze narusza wolność wyboru edukacyjnego menedżerów i specjalistów – aspirujących do uzyskania stopnia doktora i niezamierzających przy tym rezygnować z pracy zawodowej (*vide* przykład niestacjonarnych studiów doktoranckich DBA na świecie). Doktorantura realizowana „z wolnej stopy” nie zapewnia korzyści „efektów koleżeńskich” nauki na studiach doktoranckich (*peer effects*), wynikających z interakcji (kooperatywnego studiowania) doktorantów.

Pierwszy z proponowanych typów doktoratu – doktorat zawodowy, wedle założeń zespołu H. Izdebskiego, byłby *de facto* trzecim tytułem zawodowym (po licencjacie i magistrze). Drugi typ doktoratu, określany przez autorów jako „naukowy”/„akademicki” („w całym tego słowa znaczeniu”) stanowiłby jedyny stopień naukowy (po proponowanej likwidacji habilitacji), będący polskim odpowiednikiem doktora filozofii – PhD. Ponadto projektodawcy postulują zdecydowane zaostrenie wymagań wobec tego typu doktoratów. Należy domniemywać, że ich oczekiwania dotyczą nie tylko warunków uzyskania uprawnień do nadawania stopnia doktora „naukowego” i kryteriów rekrutacji na studia doktoranckie, ale również kryteriów oceny dysertacji doktorskich.

Omawiana propozycja doktoratu o nachyleniu zawodowym (swoistej hybrydy), łączącego atrybuty tytułu zawodowego oraz nazewnictwo przynależne tradycyjnemu stopniowi naukowemu, jest zbyt daleko idącą innowacją modelu studiów III stopnia promowanego przez system boloński. Trudno się w niej doszukać racjonalnego uzasadnienia kwestionowanej długoletniej tradycji studiów doktoranckich o orientacji zawodowej (od lat 20. XX wieku) prowadzących do dyplomu (stopnia) doktora z określonej, konkretnej dyscypliny wiedzy. We wszystkich systemach szkolnictwa wyższego stopnie naukowe, takie jak EdD (*Doctor of Education*; doktor edukacji) czy DBA, traktowane są jako równoważne tradycyjnemu stopniowi doktora filozofii – PhD (dyplomowi o orientacji akademickiej).

2. Identyfikacja *versus* rozdzielność kryteriów oceny dysertacji doktorskich realizowanych w ramach programów studiów doktoranckich zorientowanych akademicko lub zawodowo

W ostatnim ćwierćwieczu można było zaobserwować szybkie rozpowszechnianie się nowego segmentu menedżerskiej edukacji doktorskiej, a mianowicie modelu zawodowych studiów doktoranckich DBA, którego rozwój datuje się od 1993 r. (daty utworzenia pierwszego, amerykańskiego programu DBA). W 2016 r. podaż programów DBA zamknęła się liczbą 236 programów studiów doktoranckich o profilu zawodowo-praktycznym [zob. *Doctor of Business Administration Compass*].

Kryteria akredytacji programowej AMBA (*Association of Masters in Business Administration*, Stowarzyszenie Absolwentów Programów MBA) definiują stopień DBA jako dyplom na poziomie doktorskim potwierdzający kwalifikacje badawcze o charakterze interdyscyplinarnym, wnoszące wkład zarówno do praktyki zawodowej, jak i do teorii. Rygoryzm wymagań i status naukowy programu DBA, prowadzącego do doktoratu zawodowego w zakresie zarządzania biznesem, muszą odpowiadać wymaganiom stopnia doktorskiego (w nomenklaturze anglojęzycznej – PhD) oraz jednocześnie gwarantować, że badacze – posiadacze tego stopnia – będą wykazywać zdolność rozwiązywania rzeczywistych problemów biznesu. Program DBA powinien zatem przygotowywać badaczy – menedżerów i specjalistów z zakresu zarządzania – do pełnienia roli innowatorów i agentów zmian w organizacji. Reasumując, cel

zawodowych studiów doktoranckich z zakresu zarządzania biznesem można ująć jako przygotowanie refleksyjnych praktyków mających potencjał do wprowadzania innowacyjnych praktyk zarządzania poprzez realizację użytecznych badań wywierających wpływ na praktykę gospodarczą [zob. Bielecki, 2017].

W rozważaniach nad modelem edukacji doktoranckiej zorientowanej zawodowo (praktycznie) nie sposób pominąć kwestii oczekiwań projektodawców programów, wykładowców, potencjalnych doktorantów oraz recenzentów względem atrybutów doktorantów – absolwentów programów DBA. Oczekiwania te dotyczą wielu szczegółowych kwestii: ich umiejętności badawczych, wiedzy z zakresu teorii i praktyki biznesu i zarządzania, i – co nie mniej istotne – rozwoju osobistego i zawodowego (m.in. umiejętności planowania i zarządzania studiowaniem oraz ciągłym rozwojem zawodowym, a także umiejętności usprawnienia aktywności menedżerskiej/specjalistycznej dzięki kreatywnej refleksji nad własną dotychczasową praktyką profesjonalną). Wspomniane oczekiwania i wymagania odnośnie do posiadaczy doktoratów zorientowanych zawodowo systematyzują najlepiej benchmarkingowe standardy edukacyjne w postaci spodziewanych efektów kształcenia. Standardy te mogą mieć zarówno charakter standardów akredytacyjnych, standardów będących rezultatem projektów badawczych, jak i standardów ujętych w krajowych i/lub międzynarodowych dokumentach polityki edukacji wyższej.

Tabela 2. Efekty kształcenia – standardy akredytacyjne określone dla programu studiów doktoranckich DBA według AMBA

Wiedza i rozumienie
<p>Absolwent programu DBA będzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> – posiadał dogłębną wiedzę i zrozumienie, na poziomie doktorskim, jednej lub kilku dziedzin biznesu i zarządzania; – wykazywał się zdolnością tworzenia i integrowania nowej wiedzy; – posiadał dogłębną znajomość projektowania, metodologii i zarządzania badaniami; – wykazywał się zrozumieniem roli wewnętrznego i/lub zewnętrznego konsultanta; – legitymował się zdolnością obrony propozycji badawczych i rezultatów badań; – demonstrował przygotowanie do podejmowania pracy uwzględniającej różne konteksty działalności organizacji oraz do inicjowania i zarządzania zmianami.
Umiejętności
<p>Pracodawcy będą mogli oczekiwać od absolwentów DBA:</p> <ul style="list-style-type: none"> – umiejętności wnoszenia nowych i właściwych rozwiązań naukowych odnośnie do pojawiających się nowych problemów zarządzania biznesem; – umiejętności przedstawiania rezultatów badania naukowego zarówno odbiorcom będącym akademikami, jak i nieakademikami; – umiejętności wprowadzania innowacyjnych i twórczych rozwiązań dla problemów i szans rozwojowych biznesu; – umiejętności zapewnienia merytorycznego przywództwa w zakresie zmian organizacyjnych; – umiejętności wykonywania pracy uwzględniającej różnorodne konteksty działalności organizacji.

Źródło: AMBA, b.d., 1.02.2016

Na potrzeby niniejszego artykułu posłużymy się przykładem standardów akredytacyjnych programów DBA, autorstwa stowarzyszenia AMBA (tabela 2) oraz ustaleniami badawczymi polskiego zespołu badawczego odnoszącymi się do programów studiów doktoranckich

o charakterze aplikacyjnym, niezależnie od ich afiliacji dyscyplinarnej (tabela 3). W obydwu przypadkach przywołane wykazy efektów kształcenia mogą z powodzeniem pełnić rolę wskazówek – punktów odniesienia – dla kadry akademickiej podejmującej się niełatwego zadania sporządzenia recenzji prac doktorskich o profilu zawodowym. Ponadto należy zwracać uwagę na następną korzyść płynącą z lektury tych dokumentów – tym razem dla doktorantów, a mianowicie zapoznanie się z kompetencjami wymaganymi od przyszłych doktorów. Znajomość ta bez wątpienia procentować będzie lepszą jakością prac doktorskich.

Akredytacja programów DBA, prowadzona obecnie jak dotąd przez jedną organizację sektorową i zarazem ciało akredytacyjne – AMBA – po pierwsze jest próbą zaradzenia niejasnościom na rynku programów DBA co do pojmowania definicji i wartości tego dyplomu, po drugie zaś – ma na celu zapewnienie jasno sformułowanych punktów odniesienia – benchmarków jakości edukacji doktoranckiej sprofilowanej zawodowo.

Wykorzystane materiały źródłowe AMBA dotyczą starej (niedatowanej) wersji (obowiązującej do 2016 r.) klarownie sformułowanych standardów akredytacyjnych tej organizacji sektorowej. Ujęcie efektów kształcenia w nowej wersji dokumentu (również niedatowanej; w nagłówkach tekstu pojawia się rok 2016) jest mało przejrzyste. Aktualny tekst standardów akredytacyjnych AMBA prezentuje bowiem pożądane atrybuty doktorantów – absolwentów programów DBA w sposób łączny, jako mało czytelny konglomerat niewyodrębnionych kategorii – komponentów wiedzy, umiejętności, a nawet celów kształcenia.

Porównanie standardów akredytacyjnych AMBA odnośnie do efektów kształcenia – kompetencji absolwentów programów zawodowych studiów doktoranckich z proponowanymi kryteriami oceny dysertacji przygotowywanych na tego typu studiach (patrz tabela 7) – pozwala znaleźć podobieństwo między niektórymi kategoriami analizy. Mamy tu na myśli zarówno kompetencje w zakresie projektowania, realizacji i zarządzania badaniami oraz w zakresie upubliczniania rezultatów badań (zgodność z uniwersalnymi kryteriami oceny prac doktorskich), jak i atrybuty absolwenta związane z innowacyjnym i twórczym rozwiązywaniem problemów biznesu i zarządzania, czy też przywództwem w dziedzinie zmian organizacyjnych (zgodność z kryterium określonym jako implikacje dysertacji dla praktyki zarządzania).

Warto w tym miejscu przywołać wspomnianą już wcześniej krajową koncepcję profilowania studiów doktoranckich, opracowaną niedawno przez autorów projektu badawczego MNiSW [Kraśniewski i in., 2017]. Należy przypomnieć, że koncepcja ta zakłada różnicowanie profilu (charakteru) programów studiów doktoranckich ze względu na powiązanie badań prowadzonych przez doktorantów z działalnością instytucji zewnętrznych (instytucji otoczenia społeczno-gospodarczego). Wyróżnione w projekcie badawczym MNiSW dwa podstawowe profile programów to programy akademickie i aplikacyjne (opracowywany obecnie projekt nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym posługuje się zbliżoną terminologią: programy wdrożeniowe).

Autorzy wzmiankowanego projektu badawczego MNiSW podjęli, jak się wydaje, udaną próbę uniwersalnej (niezwiązanej z określoną dziedziną nauki czy dyscypliną naukową) charakterystyki kompetencji – efektów kształcenia dla projektowanych zróżnicowanych profili

programów studiów doktoranckich. Rezultaty ich pracy w odniesieniu do dystynktywnych kompetencji (efektów kształcenia) doktorantów programów aplikacyjnych zawiera tabela 3. W charakterystyce kompetencji absolwenta studiów doktoranckich autorzy projektu wykorzystali szereg dokumentów paneuropejskiej i krajowej polityki edukacyjnej opracowanych w latach wcześniejszych (m.in. Europejskie Ramy Kwalifikacji (EQF, 2008), Polska Rama Kwalifikacji (PRK, 2015) oraz Rozporządzenie MNiSW z dnia 26.09.2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia (szczegółowości – dop. P.B.) PRK (...) – poziomy 6–8). Kompetencje, które wyróżniają absolwentów zawodowych studiów doktoranckich (w obszarze wiedzy, umiejętności i postaw) mogą okazać się przydatne jako punkt odniesienia dla potencjalnych autorów recenzji rozpraw doktorskich powstających na studiach o tym profilu.

Tabela 3. Kompetencje absolwenta studiów doktoranckich o profilu aplikacyjnym – dystynktywne w odniesieniu do pozostałych profili/typów programów: akademickiego, interdyscyplinarnego i międzynarodowego według projektu badawczego MNiSW

<p>I. Wiedza (8 pozycji kompetencji dla wszystkich profili programów; 4 pozycje dystynktywne dla programów aplikacyjnych)</p> <p>W1-P: zna i rozumie – w stopniu umożliwiającym rewizję istniejących paradygmatów – światowy dorobek, obejmujący podstawy teoretyczne, zagadnienia ogólne i wybrane zagadnienia szczegółowe, obejmujące wykorzystanie najnowszych osiągnięć nauki w praktyce, właściwe dla reprezentowanej dyscypliny naukowej lub artystycznej.</p> <p>W2-P: zna i rozumie główne trendy rozwojowe dyscyplin naukowych lub artystycznych istotnych dla programu studiów, obejmujące wykorzystanie najnowszych osiągnięć nauki w praktyce.</p> <p>W5-P: ma wiedzę dotyczącą transferu wiedzy, komercjalizacji wyników badań oraz rozwijania różnych form indywidualnej przedsiębiorczości.</p> <p>W8-P: zna nowoczesne koncepcje, metody i narzędzia prowadzenia zajęć w ramach działalności szkoleniowej.</p>
<p>II. Umiejętności (10 pozycji kompetencji dla wszystkich profili programów; 4 pozycje dystynktywne dla programów aplikacyjnych + 1 kompetencja „aplikacyjna” przypisana do wszystkich profili)</p> <p>U1-P: potrafi wykorzystywać wiedzę z różnych dziedzin nauki lub sztuki do twórczego identyfikowania, formułowania i innowacyjnego rozwiązywania złożonych problemów o charakterze aplikacyjnym, wskazanych przez instytucje z otoczenia społeczno-gospodarczego lub wykonywania zadań o charakterze badawczym na zlecenie takich instytucji, a w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiować cel i przedmiot badań, formułować hipotezę badawczą, – rozwijać metody, techniki i narzędzia badawcze oraz twórczo je stosować, – wnioskować na podstawie wyników badań. <p>U2-P: potrafi, wykorzystując posiadaną wiedzę, dokonywać krytycznej analizy i oceny rezultatów badań, działalności eksperckiej i innych prac o charakterze twórczym i ich wkładu w rozwój wiedzy oraz możliwości ich wykorzystania w praktyce.</p> <p>U3*: <i>potrafi transferować wyniki prac badawczych do sfery gospodarczej i społecznej [wszystkie profile]</i></p> <p>U8-P potrafi planować i realizować indywidualne i zespołowe przedsięwzięcie badawcze lub twórcze mające charakter aplikacyjny, także w środowisku międzynarodowym.</p> <p>U10-P: potrafi opracować i realizować z wykorzystaniem nowoczesnych metod i narzędzi proste szkolenia.</p>
<p>III. Kompetencje społeczne (5 pozycji kompetencji dla wszystkich profili programowych; 1 pozycja dystynktywna dla programów aplikacyjnych)</p> <p>K4-P: jest gotów do myślenia i działania w sposób przedsiębiorczy, kreowania nowych idei i poszukiwania – we współdziałaniu z osobami reprezentującymi inne dyscypliny – innowacyjnych rozwiązań, związanych w szczególności z komercjalizacją i transferem technologii, podejmowania wyzwań/ryzyka intelektualnego w sferze naukowej/zawodowej i publicznej oraz ponoszenia odpowiedzialności za skutki swoich decyzji.</p>

P – profil programu: aplikacyjny/praktyczny;

* – kompetencja oznaczona symbolem U3, mimo że odnosi się do wszystkich profili programów, została ujęta w powyższym zestawieniu ze względu na kluczowe znaczenie dla transferu wiedzy nabywanej przez doktorantów do praktyki profesjonalnej.

Źródło: Kraśniewski i in., 2017, s. 54–56

Szczupłość dostępnej literatury przedmiotu zawierającej wyniki badań empirycznych sprawiła, że wykorzystane materiały źródłowe obejmują zaledwie trzy artykuły odnoszące się do realiów edukacji doktoranckiej typu DBA prowadzonej w krajach obszaru Azji i Pacyfiku (dwa artykuły autorów australijskich oraz jeden artykuł autorki malezyjskiej). Należy tu podkreślić, że w grudniu 2016 r. udział tego regionu geograficznego w globalnym rynku programów DBA (mierzony liczbą oferowanych programów DBA dla kadry kierowniczej) kształtował się na poziomie 18% (3. miejsce po Ameryce Północnej i Europie) [<https://www.dba-compass.com>, 28.03.2017].

Chad Perry i Angele Cavaye [2004] za najważniejsze właściwości wyróżniające dyplomy stopni naukowych PhD i DBA uznają odmienne wykształcenie i wiedzę kandydatów na studia doktoranckie, ukierunkowanie programów (*focus*) oraz – w następstwie tych właściwości – charakter samej dysertacji doktorskiej. Studia DBA z reguły wymagają od kandydatów dyplomu studiów magisterskich oraz doświadczenia menedżerskiego. Ukierunkowanie typowych programów DBA ma na uwadze wkład menedżerów i specjalistów z zakresu zarządzania w rozwój praktyki zarządzania. Najważniejszą różnicą między charakterem dysertacji PhD a naturą rozpraw DBA jest to, że te drugie kładą nacisk na menedżerskie implikacje podjętego problemu badawczego. Ponadto implikacje te, zdaniem C. Perry'ego i A. Cavaye, powinny mieć uniwersalny (transferowalny) charakter, czyli odnosić się także do praktyki zarządzania innych menedżerów, innych organizacji oraz innych sektorów gospodarki.

James Sarros, Robert Willis, Robyn Fisher, Adrian Storen [2005], przedstawiając widoczne cechy odróżniające programy studiów doktoranckich PhD i DBA, wskazują na główną różnicę w postaci struktury programów oraz jej konsekwencje, a mianowicie aplikacyjny charakter efektów kształcenia na studiach o profilu zawodowym. Struktura programów DBA jest z reguły bardziej rozbudowana, tj. oferuje więcej zróżnicowanych form kształcenia: zajęcia wykładowe, seminaryjne, egzaminy cząstkowe, projekty badawcze o charakterze empirycznym obok indywidualnej pracy badawczej i studiów naukowych. Projekty badań empirycznych jako komponenty programu zawodowych studiów doktoranckich skutkują często włączeniem praktyków – ekspertów z danej profesji – do zespołu tradycyjnych recenzentów akademickich. Następne odmienności DBA, odnotowane przez J. Sarrosa i współautorów, to ukierunkowanie programu na poprawę praktyki profesjonalnej menedżera/specjalisty w organizacjach i instytucjach poprzez stosowanie i rozwój wiedzy teoretycznej, a także elastyczność programów DBA przyciągających większą różnorodność kandydatów (różne doświadczenie zawodowe i zainteresowania), a nie wyłącznie na badania i karierę akademicką, jak tradycyjne programy PhD.

Ustalenia autorów obydwu cytowanych artykułów są w znacznej mierze zgodne z trafnym stwierdzeniem raportu powołanej w 2012 r. Grupy Zadaniowej ds. Studiów Doktoranckich AACSB International (*The Association to Advance Collegiate Schools of Business* – Stowarzyszenie Wspierania Rozwoju Wyższych Szkół Biznesu) o konieczności analizy dwóch kluczowych wymiarów różnicowania celów i efektów doktorantury i – co za tym idzie – profilu doktoratów z zakresu biznesu i zarządzania [*The Promise of Business Doctoral Education*,

2013]. Według AACSB pierwszy z kluczowych wyznaczników profilu studiów doktoranckich i powstających tam rozpraw to ukierunkowanie zamierzonych przez doktorantów ścieżek kariery (akademickiej lub zawodowej/specjalistycznej). Drugi zaś dotyczy ukierunkowania badań podejmowanych przez doktorantów (badania podstawowe lub badania stosowane/translacyjne).

W 2004 r. australijscy badacze C. Perry i A. Cavaye [2004], mając na celu ustalenie kryteriów oceny doktoratów w przekroju dwóch typów programów doktoranckich z zakresu nauk o zarządzaniu: PhD oraz DBA, dokonali analizy zasad sporządzania recenzji oraz formularzy recenzji prac doktorskich stosowanych na sześciu uniwersytetach. Tę niewielką zbiorowość uniwersytetów stanowiły uczelnie oferujące (w tych samych departamentach) równoległe programy o profilu akademickim (PhD) oraz o profilu zawodowym – aplikacyjnym (DBA). Wyniki tej analizy porównawczej przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Kryteria stosowane na potrzeby oceny dysertacji doktorskich powstałych w ramach programów DBA według C. Perry'ego i A. Cavaye (N = 6 uniwersytetów australijskich)

Kryteria oceny dysertacji doktorskich typu DBA	Liczba uczelni
Sposób prezentacji treści pracy (m.in. akademicka konwencja i styl pisarski)	6
Umiejętność realizacji badań (zdolność do opracowania koncepcji, planowania i przeprowadzenia badania; zdolność do samodzielnej pracy badawczej)	5
Wkład w rozwój nauki (przeprowadzenie oryginalnych/znaczących badań w danej dziedzinie; znaczny postęp w rozwoju wiedzy; wkład do wiedzy w danej dziedzinie)	5
Literatura (adekwatna do problemu badawczego, potwierdzająca zrozumienie dziedziny badań)	4
Analiza informacji/danych	3
Problem badawczy (uzasadnienie i określenie zakresu przedmiotowego)	2
Metodologia (dobór odpowiednich metod)	2
Upublicznienie rezultatów (praca nadająca się do publikacji)	2
Wnioski pracy (mające solidne podstawy naukowe, wykazujące implikacje dla gospodarki)	1

Źródło: Perry, Cavaye, 2004, s. 417

Warto odnotować, że cztery spośród sześciu badanych przez C. Perry'ego i A. Cavaye uniwersytetów australijskich używały tych samych kwestionariuszy recenzji, *ergo* tych samych kryteriów recenzji do oceny tradycyjnych dysertacji PhD oraz dysertacji prowadzących do dyplomu DBA. Dane zawarte w tabeli 4 pokazują znaczne zróżnicowanie pod względem częstości występowania dziewięciu kryteriów oceny dysertacji doktorskich typu DBA. Do najczęściej stosowanych kryteriów należały: prezentacja treści pracy, umiejętność realizacji badań, wkład w rozwój nauki, dobór i ocena literatury przedmiotu.

Według badań J.C. Sarrosa, R.J. Willisa, R. Fisher i A. Storena [2005] objęte sondażem uniwersytety australijskie, w liczbie ośmiu, wykazywały względną zgodność co do rodzaju stosowania kryteriów oceny dysertacji DBA (tabela 5). Według tych badaczy treść dysertacji typu DBA powinna w większym stopniu akcentować rezultaty badań doktorantów niż

metodologię postępowania badawczego. Ponadto autorzy ci postulowali, aby recenzenci dysertacji doktorskich typu DBA wraz z formularzami recenzji otrzymywali informację o celach i efektach studiów doktoranckich zorientowanych zawodowo oraz krótkie objaśnienie różnic między akademickimi (PhD) a zawodowymi (DBA) programami studiów doktoranckich z zakresu biznesu i zarządzania.

Tabela 5. Kryteria oceny dysertacji doktorskich przygotowywanych na studiach doktoranckich DBA według J.C. Sarrosa, R.J. Willisa, R. Fisher i A. Storena (N = 8 uniwersytetów australijskich)

Kryteria oceny dysertacji doktorskich typu DBA	Liczba uczelni
Przegląd literatury przedmiotu (z reguły określanej jako dogłębny lub na poziomie doktorskim)	8
Gromadzenie (w tym metodologia) i analiza danych	8
Znajomość dziedziny badań (łącznie z kluczowymi źródłami wiedzy)	8
Wniesienie oryginalnego i/lub znaczącego wkładu do danej dyscypliny	8
Sposób prezentacji treści dysertacji	6
Przeprowadzenie samodzielnych badań	5
Rozeznanie ograniczeń badawczych oraz sformułowanie właściwych wniosków	4
Implikacje dla menedżerów i/lub praktyki profesjonalnej	4
Zdolność publikacyjna dysertacji	2

Źródło: Sarros, Willis, Fisher, Storen, 2005, s. 158

Autorzy obydwu badań australijskich sformułowali identyczny wniosek odnośnie do charakteru kryteriów recenzowania prac doktorskich typu DBA. Wniosek ten można zwięźle ująć w następujący sposób: bezpośrednim następstwem odrębności programowej dwóch profili studiów doktoranckich (PhD i DBA) powinna być odrębność kryteriów oceny rozpraw będących produktem różnych profili studiów doktoranckich. Autorzy badań, opowiadając się jednoznacznie za istnieniem odrębnych kryteriów oceny dysertacji dla programów DBA, podjęli próbę opracowania zestawu podstawowych kryteriów oceny tego typu rozpraw (tabela 6). Warto wiedzieć, że obydwie propozycje kryteriów recenzji doktoratów DBA nie pozycjonują poszczególnych kryteriów według stopnia ich ważności.

Tabela 6. Propozycja zestawu kryteriów oceny dysertacji DBA według badaczy australijskich

A. Propozycja C. Perry'ego i A. Cavaye [2004]
<p>1. Treść dysertacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dziedzina badań (ograniczona do praktyki zarządzania); – przegląd literatury (praktyka i teoria dotycząca konkretnego problemu badawczego); – metodologia zbierania i analizy danych; – wnioski i implikacje (uwzględnienie implikacji dla profesjonalnej praktyki, przy jednoczesnym obniżeniu rangi implikacji dla teorii, polityki gospodarczej/sektorowej i przyszłych badań); – wkład w rozwój wiedzy (szeroko rozumiany: jako przedstawienie nowego problemu, przez nikogo wcześniej niepodjętego, lub też przeprowadzenie badań empirycznych, które dotychczas nie były podjęte). <p>2. Sposób prezentacji treści pracy (m.in. respektowanie akademickiej konwencji pisarskiej)</p>

cd. tab. 6

B. Propozycja J.C. Sarrosa, R.J. Willis, R. Fisher i A. Storena [2005]
<ul style="list-style-type: none"> – przegląd literatury przedmiotu respektujący standard prac doktorskich (uwaga: brak jasno określonej definicji „standardu doktorskiego”); – wystarczająco rygorystyczne oraz adekwatne techniki gromadzenia i analizy danych; – przesłanki wskazujące na znajomość dziedziny badań dzięki doświadczeniu w danym sektorze gospodarki objętym badaniem i/lub obszernemu przeglądowi literatury i dokumentacji badań w danej dziedzinie; – potencjał rozprawy w zakresie oryginalnego i znaczącego wkładu do dziedziny/obszaru wiedzy, zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak i praktycznej, z położeniem nacisku na praktyczne implikacje wyników badań; – sposób prezentacji dysertacji („jakość gotowego produktu”); – potencjał doktoranta w zakresie prowadzenia samodzielnych badań; – strategiczne implikacje wyników badań, zarówno dla badanego sektora gospodarczego, jak i zawodu jako takiego.

Źródło: Perry, Cavaye, 2004, s. 417–420; Sarros, Willis, Fisher, Storen, 2005, s. 160–161

3. Zamiast podsumowania: propozycja kryteriów oceny rozpraw doktorskich o profilu zawodowym (DBA) autorstwa N. Maheran Nik Muhammad

W podsumowaniu zamykającym niniejszy artykuł odwołam się do reasumpcji omówionych w punkcie 2 ustaleń badawczych autorów australijskich, przeprowadzonej przez Nik Maheran Nik Muhammad [<https://www.academia.edu>, 16.03.2017] – profesor Uniwersytetu Malezji w Kalentan (zarządzanie inwestycjami finansowymi), absolwentki programów MBA i DBA. Wartością dodaną wspomnianej reasumpcji propozycji kryteriów recenzowania rozpraw doktorskich przedstawionych przez badaczy australijskich (tabela 6) jest ich rozwinięcie i uściślenie, prowadzące w konsekwencji do zarysowania spójnych ram pojęciowych krytycznej oceny rozpraw doktorskich sprofilowanych zawodowo (tabela 7).

W odróżnieniu od ustaleń autorów badań australijskich, w artykule N. Maheran podjęto próbę określenia ważności kryteriów oceny dysertacji DBA. Autorka dokonała ich hierarchizacji przez przypisanie rang od 1 do 9. Na pierwszy plan w owej hierarchii wysunęły się trzy kryteria: 1) umiejętność realizacji badania naukowego, 2) prezentacja treści dysertacji oraz 3) wkład doktoranta w rozwój wiedzy (z uwydatnieniem implikacji dla praktyki menedżerskiej).

Znamienne, że porządkowanie najważniejszych kryteriów recenzji prac doktorskich w artykule N. Maheran nawiązuje do pierwszej z tzw. 10 zasad salzburskich, będących wytycznymi dla projektodawców studiów doktoranckich w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Wspomniana zasada brzmi następująco: „Głównym trzonem studiów doktoranckich jest rozwój wiedzy studentów poprzez prowadzenie samodzielnych badań. Jednocześnie uznaje się, że studia doktoranckie powinny w coraz większym stopniu zaspokajać potrzeby rynku pracy doktorantów, który jest szerszy niż środowisko akademickie” [*Bologna Seminar*, 2005].

Dostrzegalnym uchybieniem zestawu kryteriów zaproponowanego przez N. Maheran jest pominięcie istotnego komponentu kryterium prezentacji treści rozprawy, a mianowicie umiejętności stosowania zasad pisarstwa naukowego. Najwidoczniej autorka uznała

tę typową „umiejętność akademicką” za mniej ważną dla doktorantów przygotowujących rozprawę o profilu zawodowym.

Tabela 7. Propozycja kryteriów oceny rozpraw doktorskich DBA według N. Maheran Nik Muhammad

Kryterium oceny dysertacji	Objaśnienie/uściślenie
1. Praktykowanie badań naukowych	– zdolność do opracowania koncepcji, planowania i przeprowadzenia badania, – samodzielne wykonywanie pracy naukowej, mające na celu kształcenie profesjonalistów prowadzących badania.
2. Prezentacja treści dysertacji: a) objętość b) rygorizm naukowy c) ukierunkowanie d) teoria	a) 40 000–60 000 słów (programy PhD: 60 000–100 000 słów), b) umiarkowany i elastycznie traktowany, c) aplikacyjny charakter dysertacji DBA pod względem strategicznych implikacji oraz ukierunkowania bardziej na rezultaty badania niż na jego metodologię, d) zastosowanie odpowiednich teorii i badań w praktyce profesjonalnej.
3. Wkład w rozwój wiedzy przeprowadzenie oryginalnych/ znaczących badań w danej dziedzinie; znaczny postęp w rozwoju wiedzy; wkład do wiedzy w danej dziedzinie	– implikacje dla praktyki menedżerskiej, – położenie silniejszego nacisku na implikacje dla menedżerów oraz praktyki profesjonalnej (w porównaniu do tradycyjnych programów PhD – dop. P.B.).
4. Literatura przedmiotu adekwatna do problemu badawczego; potwierdzająca zrozumienie dziedziny badań	– mniej obszerna (w porównaniu do tradycyjnych programów PhD – dop. P.B.)
5. Analiza informacji/danych	– mniej obszerna (w porównaniu do tradycyjnych programów PhD – dop. P.B.)
6. Problem badawczy	– uzasadnienie i określenie zakresu przedmiotowego dysertacji powiązanego z zadaniami menedżera
7. Metodologia	– dobór odpowiednich metod badania (program DBA jest przeznaczony dla osób, które chcą odbyć gruntowne studia w zakresie danej dziedziny w celu doskonalenia swojej praktyki profesjonalnej, a przy tym nie chcą, aby w tych studiach była stosowana metodologia właściwa dla konkretnego tematu, wymagana w przypadku dysertacji typu PhD)
8. Upublicznienie rezultatów	– rozprawa nadająca się do publikacji
9. Wnioski rozprawy mające solidne podstawy naukowe; wykazujące implikacje dla gospodarki	– wyniki badania mają wpływ na praktykę profesjonalną, – fragment tekstu określony umownie jako „implikacje dla zarządzania” w końcowym rozdziale rozprawy, mogący uwydatnić kwestie ważne z punktu widzenia praktyki zarządzania, powinien stanowić znaczącą część dysertacji DBA.

Źródło: N. Maheran Nik Muhammad, <https://www.academia.edu>, s. 11–13, 16.03.2017

Odmienne cele studiów doktoranckich oraz profil kariery przyjęty dla uczestników programów DBA (rozwój zawodowy wyższej kadry kierowniczej i specjalistów zarządzania) w porównaniu z programami PhD (kariera naukowa badaczy i wykładowców, zwłaszcza szkół wyższych) implikuje dobór zestawu efektów kształcenia doktorantów różniących się od efektów kształcenia przypisywanych tradycyjnemu modelowi studiów doktoranckich typu PhD.

Nie ulega wątpliwości, że następną bezpośrednią konsekwencją odmiennych profili doktorantury: akademickiego i zawodowego powinna być rozdzielność kryteriów oceny rozpraw doktorskich przygotowywanych przez kandydatów do stopnia naukowego PhD lub DBA.

Większość proponowanych kryteriów oceny rozpraw doktorskich typu DBA może z powodzeniem spełniać rolę wskazówek metodycznych dla recenzentów polskich prac doktorskich ukierunkowanych na praktykę zarządzania, których autorami są najczęściej menedżerowie oraz specjaliści ds. zarządzania, a także projektowanych rozpraw o profilu wdrożeniowym. Kryteria recenzowania rozpraw doktorskich sprofilowanych zawodowo/praktycznie są wartościowym uzupełnieniem uniwersalnych, tradycyjnych kryteriów recenzji, powszechnie stosowanych w ocenie prac doktorskich w dziedzinie nauk o zarządzaniu, czy też – szerzej rzecz ujmując – w dziedzinie nauk ekonomicznych i społecznych.

Bibliografia

Dokumenty prawne

1. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, tekst jedn.: Dz.U. 2017, poz. 1789
2. Ustawa z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017, poz. 859
3. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, Dz.U. 2011, Nr 196, poz. 1165

Wydawnictwa zwarte

1. Bielecki P., 2017, *Model zawodowych studiów doktoranckich w zakresie biznesu jako novum edukacji menedżerskiej*, [w:] R. Bartkowiak, M. Matusewicz (red.), *Paradygmaty w naukach ekonomicznych. Wyzwania XXI wieku*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa
2. Kraśniewski A. i in., 2017, *Opracowanie programów studiów doktoranckich o zróżnicowanych profilach*, MNiSW, Warszawa
3. Kwiek M. i in., 2016, *Projekt założeń do ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań
4. Perry C., McPhail J., Brown L., 2001, *How Are Social Science Theses Like Those in Marketing Examined*, [w:] *Proceedings Australia and New Zealand Marketing Academy Conference (ANZ-MAC 2001)*, Massey University, Auckland
5. *Plus ratio quam vis consuetudinis. Reforma nauki i akademii w Ustawie 2.0. Projekt założeń do ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym*, 2017, A. Radwan (red.), Oficyna Allerhanda, Kraków
6. *Propozycja założeń do ustawy regulującej system szkolnictwa wyższego*, 2017, kierownik projektu: prof. dr hab. Hubert Izdebski, Uniwersytet SWPS, Warszawa

Artykuły prasowe i okolicznościowe

1. Kopeć M., Zydorowicz P., 2016, *O tym, co ważne w rozprawach doktorskich – kryteria oceny rozpraw doktorskich*, „Studia Oeconomica Posnaniensia”, vol. 4, no. 1
2. Perry C., Cavaye A., 2004, *Australian Universities’ Examination Criteria for DBA Dissertations*, „International Journal of Organisational Behaviour”, vol. 7(5)
3. Sarros J.C., Willis R.J., Fisher R., Storen A., 2005, *DBA Examination Procedures and Protocols*, „Journal of Higher Education Policy and Management”, vol. 27, no. 2

Materiały internetowe

1. Association of Masters in Business Administration, *Criteria for the Accreditation of DBA Programmes*, <http://www.mbaworld.com/Accreditation/DBA-Guide.aspx>, dostęp 1.02.2016
2. *Bologna Seminar. Doctoral Programmes for the European Knowledge Society*, Salzburg, 3–5 February 2005, http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Salzburg_Report_final.1129817011146.pdf, dostęp 30.11.2016
3. *DBA Accreditation Criteria*, Association of Masters in Business Administration, <https://www.mbaworld.com/accreditation/dba-guide>, dostęp 29.01.2017
4. *Doctor of Business Administration Compass*, <https://www.dba-compass.com/News/Professional-doctorates-in-Management-Report-2017>, dostęp 28.03.2017
5. Maheran N. Nik Muhammad, *Supervising and Examining DBA Dissertations: The Irony*, https://www.academia.edu/14316773/SUPERVISING_AND_EXAMINING_DBA DISSERTATION_THE_IRONY, dostęp 16.03.2017
6. MNiSW, 2016, *Ustawa 2.0. Konkurs na założenia do ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym*, <http://www.nauka.gov.pl/ustawa20/>, dostęp 17.03.2017
7. *Projekt ustawy o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw (przyjęty przez rząd 31.01.2017 r.)*, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/agent.xsp?symbol=RPL&Id=RM-10-7-17>, dostęp 11.03.2017
8. *The Promise of Business Doctoral Education. Setting the Pace for Innovation, Sustainability, Relevance, and Quality. Report of the AACSB International Doctoral Education Task Force*, AACSB International, 2013, <http://www.aacsb.edu/-/media/aacsb/publications/research-reports/the-promise-of-business-doctoral-education.ashx?la=en>, dostęp 12.03.2017

Proposals of Appraisal Criteria of Vocationally/Practically Oriented Doctoral Dissertations. Exemplified by Management Sciences

Summary

The article is meant to review the discussion and research findings justifying the thesis on the necessity for application of different criteria of appraisal of two different types of doctoral dissertations: traditional research dissertations of the PhD type (Doctor of Philosophy) and dissertations of a vocational/practical profile of a DBA type (Doctor of Business Administration). The article includes the discussion about three issues. The first introductory section of the article concerns the lack of precision in defining the appraisal criteria of doctoral dissertations as well as the freedom of interpretation of profiles of doctoral degrees and dissertations. The second section deepens our knowledge of the question of identity vs. diversity of appraisal criteria of doctoral dissertations completed within doctoral studies oriented academically or vocationally (for example DBA). The starting point for the analysis of this problem is a short discussion of key features of vocational doctoral dissertations. The third section, which concludes the article instead of a traditional summary, includes the proposal of appraisal criteria of vocational doctoral dissertations (DBA) – by professor N. Maheran Nik Muhammad, a Malaysian researcher of DBA studies. The proposal of a set of criteria of DBA dissertations reviews develops research conducted earlier by two teams of Australian researchers

Key words: doctoral studies, Doctor of Business Administration (DBA), doctoral dissertations, criteria of dissertations reviews
